

Bij het overlijden van Th.H. Lunsingh Scheurleer (1911-2002)

• REINIER BAARSEN •

Theodoor Herman Lunsingh Scheurleer, die op 22 augustus 2002 is overleden, trad in 1943 in dienst bij het Rijksmuseum als wetenschappelijk assistent bij de afdeling Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid. Eind 1963 nam hij als directeur van deze afdeling afscheid teneinde de nieuw gecreëerde leerstoel van de geschiedenis van de kunstnijverheid in Leiden te gaan bekleden. Bij die gelegenheid is een karakteristieke foto van Eva Besnyö afgebeeld op het omslag van het *Bulletin van het Rijksmuseum*. Gereflecteerd in een prachtige neo-classicistische spiegel staat Scheurleer varend en tegelijk alert te kijken naar de opstelling in de nieuwe Ovale Zaal die onder zijn handen tot stand is gekomen. Die zaal is in 1991 ingrijpend verbouwd, maar veel van de andere onder Scheurleer ingerichte zalen hebben hun oorspronkelijke gedaante nog grotendeels behouden. Het lijkt wrang, dat juist nu hun dagen geteld zijn. In 2003 zal immers het gehele hoofdgebouw van het Rijksmuseum worden ontmanteld en in een grootse verbouwing opnieuw worden ingedeeld en ingericht. Scheurleer zelf zou echter de laatste zijn om daarover te rouwen. Hoezeer ook gehecht aan tradities en voortbrengselen uit vroeger tijden, hij was steeds gespitst op vooruitgang en vernieuwing. Het adequaat

presenteren van kunstnijverheid in musea bleef hem in het bijzonder bezighouden. Bij een bezoek met Leidse studenten aan de kunstnijverheidsafdeling van een groot buitenlands museum, stelde hij de vraag hoe je het hedendaagse publiek duidelijk kon maken wat voor objecten ze daar gingen bekijken. Misschien moet je de eerste zaal, met middeleeuwse meubelen en huisraad, wel vooraf laten gaan door een zaal met ijskasten en andere moderne apparaten, opperde hij. Dan begrijpt men: het gaat hier om voorwerpen die een functie hadden, die je kon gebruiken. En bij de opening van de vernieuwde, voormalige Ovale Zaal zei hij met kenmerkend ongeduld: 'Goed zo, maar wanneer volgt de rest?'

Zonder die voortdurende drang naar resultaat en vernieuwing had Scheurleer de grote projecten die zijn stempel dragen niet alle tot een goed einde kunnen brengen. Als onderdeel van de volledige herinrichting van het museum na de Tweede Wereldoorlog zijn in twee langdurige campagnes de zalen van de afdeling Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid op de begane grond en de eerste verdieping van de westelijke helft van het hoofdgebouw gecreëerd. In nauwe samenwerking met de hoofddirecteur, jhr.dr. D.C. Röell, en de opeenvolgende architecten, prof.

F.A. Eschauzier en D. Elffers, heeft Scheurleer hier feitelijk een museum voor kunstnijverheid doen ontstaan zoals in Nederland nog nooit was vertoond. Hij hanteerde daarbij een helder uitgangspunt: door een menging van objecten werd de samenhang binnen de verschillende kunstuitingen van een bepaald tijdperk getoond. De fraaie, decoratief geschikte opstellingen brachten een evocatie van interieurs uit het verleden teweeg, maar 'stijlkamers', reconstructies van historische binnenruimten, werden vermeden omdat ze terecht als geschiedvervalsing werden gezien. De eerste reeks zalen, die al in 1952 werd geopend, heeft in de hele wereld bewondering geogst en navolging gekregen. Met de tweede reeks, gewijd aan de 18de eeuw en voltooid in 1962, schaarde de afdeling zich definitief onder de belangrijkste kunstnijverheidsmusea ter wereld.

Speciaal in de 18de-eeuwse zalen speelden de vele meesterwerken uit de collectie Mannheimer die in 1952 aan de verzamelingen van het Rijksmuseum was toegevoegd, een hoofdrol. De omgang met zulke kunstwerken betekende voor Scheurleer de kern van zijn museumwerk. Afkomstig uit een geslacht van collectioneurs, was hij voor alles een verzamelaar. Onder zijn leiding is de afdeling Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid met talloze hoofdwerken verrijkt. De grote, internationale allure van de verzameling was daarbij steeds uitgangspunt en leidraad. De stoet van aanwinsten is zo indrukwekkend en divers, dat het vrijwel ondoenlijk is hoogtepunten aan te wijzen. De zilveren kan en schaal met voorstellingen uit de geschiedenis van Diana, het hoofdwerk van Paulus van Vianen uit 1613, werd in 1948 verworven, in 1953 gevolgd door de tazza uit 1607 met het Oordeel van Paris die Scheurleer in New York ontdekte; in 1960 werden op de veiling Dreesmann de twee magistrale paren zoutvaten van Adam van Vianen en het paar van

Johannes Lutma gekocht. In een jarenlange campagne is voor de nieuwe zalen een vorstelijke reeks binnen- en buitenlandse wandtapijten aangekocht, een genre dat in de verzameling Mannheimer niet heel rijk vertegenwoordigd was. Bij de meubelen was de aandacht geconcentreerd op de Nederlandse productie uit de 17de en 18de eeuw, maar zodra de middelen dat toelieten werden buitenlandse meesterwerken verworven, zoals de Antwerpse tafel in Boulle-techniek uit 1689 en de Engelse wandtafels en -spiegels in de stijl van Robert Adam. Ook bij de beeldhouwkunst, de ceramiek, het glas en de textilia was de aandacht verdeeld tussen het uitbouwen van de Nederlandse collecties en het versterken van het internationale element.

Het beheer van de verzameling was voor Scheurleer onlosmakelijk verbonden met de bestudering ervan, waarbij de meubelkunst zijn bijzondere belangstelling had. In 1952, tegelijkertijd met de opening van de nieuwe zalen, verscheen van zijn hand de catalogus van meubelen en betimmeringen, die net als de zalen alom een voorbeeldfunctie heeft vervuld. Zowel daarvoor als daarna publiceerde hij in een reeks artikelen ontdekkingen en beschouwingen betreffende onderdelen van de meubelverzameling. Steeds combineerde hij een stilistische benadering met vernieuwend onderzoek van bronnen en archieven. Door zijn brede cultuurhistorische kennis en belangstelling wist hij zijn onderwerpen tot leven te brengen op een wijze die slechts weinigen gegeven is. Ook besteedde hij in verschillende publicaties aandacht aan de geschiedenis van het museum en zijn collecties. En nog op andere wijze droeg hij zorg voor het verspreiden van kennis over de verzamelingen: direct bij de oprichting van het *Bulletin van het Rijksmuseum* maakte hij deel uit van de redactie en tot zijn afscheid behoorde hij tot de stuwende krachten van het tijdschrift.

Natuurlijk was Scheurleers belangstelling niet beperkt tot de eigen museumcollectie. Zo was hij betrokken bij een groot aantal tentoonstellingen met bruiklenen van elders. Naast de sensationele exposities die in de jaren na de Tweede Wereldoorlog werden gehouden, zoals 'Wandtapijten der Franse kathedralen en paleizen' in 1946 en 'Kunstschatten uit Wenen' in 1947, waren het vooral 'De Stadhouder-Koning en zijn tijd' in 1950 en 'De triomf van het Maniërisme' in 1955 waarbij hij nauw betrokken was.

Behalve door zijn bevlogenheid werd Scheurleer gekenmerkt door een groot besef van verantwoordelijkheid, jegens het museum, de collecties, het publiek en de wetenschap. Dat besef was zeker een van de beweegredenen om het Rijksmuseum te verlaten en in Leiden de geschiedenis van de kunstnijverheid te gaan doceren: zo kon hij op effectieve wijze zijn belangstelling en kennis op een volgende generatie overbrengen. Aan het vele wat hij ook aan de universiteit weer tot stand heeft gebracht, is aandacht besteed in het voorwoord van het *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* van 1980 dat ter gelegenheid van zijn emeritaat aan hem is opgedragen. Toch bleef hij ook in Leiden in hart en nieren een museumman en met zijn colleges, werkgroepen en zeer persoonlijke begeleiding heeft hij een groot aantal tegenwoordige museumconservatoren en -directeuren geïnspireerd. Het is illustratief voor zijn uitstraling dat hij in het Rijksmuseum, waar nu niemand meer werkt die hem hier als collega heeft meegemaakt, door velen als een bezielend leermeester wordt herdacht.

Een lijst van publicaties van Th.H. Lunsingh Scheurleer, lopend tot 1980, is opgenomen in het *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* van 1980; een vervolg erop zal worden gepubliceerd in het *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*.